

אֵלֵינוּ יְדָרִים שְׂאֵדָם אֶכֶל פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם הָזֶה וְהִסְתַּדְּרוּ מִצֵּמַת לֵן לְשׁוֹלָם תָּבִיא
וְתִלְמֹד תוֹרָה בְּנֶגֶד בָּלָם

לזכר ולעילוי נשמת רבי יהושע השיל רייזמן ז"ל, נלב"ע י' במכת תשס"ט, ת.נ.צ.ב.ה.

י"ג עיקרים

אנכי ה' אלקיך

אנכי ה' אלקיך

- א. לדעת רוב הראשונים בדיבור 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים', נצטוונו במצות עשה.
- ב. ויש לעיין מהו גדר חיוב מצות האמונה: להאמין, כלומר לקבל את הדברים כפי המסורת שהועברה לנו, ללא חקירה שכלית. או לדעת, דהיינו לעמוד על בירור יסודות האמונה במאזני ההגיון ומשקל החכמה.
- ג. לשנודקדק בלשונות רבותינו הראשונים, נאמרו בדבריהם הגדרות שונות וסותרות, וצ"ע האם ניתן ליישב את הדברים, שיעלו בקנה אחד.
- ד. האם יש הבדל בגדר חיוב מצות האמונה בין דור מקבלי התורה לבין הדורות הבאים אחריהם.
- ה. עדות החסיד יעב"ץ [שהיה ממגורשי ספרד] כי ביום עברה וזעם, דווקא החכמים המירו דתם, ואילו עמי הארץ עמדו באמונתם.
- ו. דברי הרמב"ם והראב"ד בשאלת ידיעה ובחירה'.
- ז. הגדרת הגרי"ז והגר"ח מבריסק, מהי מצות האמונה.
- ח. דברי ה'בית הלוי', מהי הרפואה לאדם שפג לבו מלהאמין.
- ט. מאמרו של רבי אלחנן וסרמן על האמונה נובו מענה לשאלה כיצד שייך לצוות להאמין, שהרי ממה נפשך - אם יש לו אמונה, איך צורך לצוותו להאמין, ואם ח"ו נכרתה מלבו האמונה, אין בידו להשיבה ולכאורה הוא אונס'.
- י. האם ביטול תורה הוא חסרון בקיום מצות האמונה.

שמות - פרק ב

**אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: ס בְּאֶנְכִי
יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים: ג לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי: ד לֹא־
תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ה לֹא־**

פירוש הרמב"ן על התורה

כ. (וב) אֶנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. הדבור הזה מצות עשה. אמר אנכי ה' ויורה ויצוה אותם שידעו ויִאֱמִינוּ²⁵ כי יש ה' והוא אֱלֹהִים להם²⁶. כלומר הוזה קדמון * מאתו היה הכל בחפץ * ויכולת והוא אֱלֹהִים להם שחייבים לעבוד אותו. ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כי הוצאתם * משם תורה על המציאות * ועל החפץ. כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם²⁷. וגם תורה על החדוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר משבוע * ותורה על היכולת והיכולת תורה על היחוד * כמו שאמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ²⁸. וזה טעם אשר הוצאתיך * כי הם היודעים ועדים²⁹ בכל אלה: וטעם חבית עבדים. שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבוים לפרעה. ואמר להם זה שהם חייבין שיזיהו השם הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלהים שיעבדוהו כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים כסעם עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים³⁰. וכבר רמזתי עוד למעלה³¹ טעם שני השמות³² הקדושים על דרך האמת. וזו המצוה³³ תקרא בדברי רבותינו * קבלת מלכות שמים. כי המלות אשר הוכרחו להם במלך כנגד העם³⁴. וכך אמרו במכילתא³⁵

28 ויקרא בה: נח. 30 ים: כ, ושמות יג. 31 ה' אֱלֹהֶיךָ. 32 בכ"י א: וזו הסרה. 33 ע"פ כ"י, ובס"ש: יסדות. 34 כמו שיבאר להלן. 35 בחרש ו. 36 פסוק ג. 37 בסכילתא שם: ע"פ. 38 שם: אפר להם כשקבלו את מלכותו אגור עליהם, שאם מלכותו לא יקבלו גורותי לא יקבלו. 39 שם: אמרו לו וכן ששקבלתם מלכותי קבלו גורותי. 40 להלן ים. 41 לעיל ים, ה. 42 ע"פ כ"י, ובס"ש: ליתא. 43 בדברים כס, ויזם, ועיון שם בדברי רבינו בפסוק יז, 28 דברים ה, ים. 29 ע"פ ה', ים. 24 תהלים כב, יב. שפיענו: במקרא: שפיעתה. 25 ע"פ כ"י, ובס"ש: ויִאֱמִינוּ בה'. 26 ע"פ כ"י א: ובס"ש: ליתא. 27 ע"פ כ"י ב: ויורה, ובס"ש: יצאו. 28 שמו"ט ע"פ רמ"י כט, כג.

מנחת יתרו, מצוה כה, האמנה במציאות השם

מצוה כו

שלא נאמין אלוהות בלתי השם לבדו

במחשבה
ובמחשבה

פ"א מִסִּדֵּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת, כִּי הַמַּעֲשֶׂה עַל
דַּעַם שֶׁשׁ אֱלֹהִים אֵלֶּיךָ מִן מַה שֶׁנֶּחֱדָה עַל
לֹא מַעֲשֶׂה שֶׁנֶּחֱדָה לֹא יִהְיֶה לְךָ. וְהַטַּעַם
הַמַּעֲשֶׂה לֹא שֶׁיֵּשׁ עִנּוּי בְּיָד אֱלֹהִים כִּי בְּיָד
שָׁמַיִם, וְאַחֲרָיִם כִּי הוּא הַפִּקֵּק הַגָּדוֹל שֶׁהֵלַךְ
מִלִּי בֹ כֹ מִמִּצְוֵת בְּרִי' [פ"ג מַעֲשֶׂה מִכְּסִי
הַגָּדוֹל] וְנִלְקָח.

פרשת יתרו

וישמע יתרו יש בה שלש מצוות עשה וארבע עשר
מצוות לא תעשה
מצוה כה

מצות האמנה במציאות השם יתברך

להאמינא שיש לעולם אלוה אחד שהמציא כל הנמצא, ומכחו וחפצו היה כל מה שהוא, ושהיה ושיהיה לעדי עד, וכי הוא הוציאנו מארץ מצרים ונתן לנו התורה, שנאמר בתחילת נתינת התורה, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' [שמות כ, ב], ופירושו כאלו אמר, תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה: כי מלת אנכי תורה על המציאות. ואשר אמר אשר הוצאתיך וגו', לומר שלא יפתה לבכם לקחת ענין צאתכם מעבדות מצרים ומכות המצרים דרך מקרה, אלא דעו שאנכי הוא שהוצאתי אתכם בחפץ ובהשגחה, כמו שהבטיח לאבותינו אברהם יצחק ויעקב. שורש מצוה זו אין צריך ביאור, ידוע הדבר ונגלה לכל כי האמונה הזאת יסוד הדת, ואשר לא יאמין בזה כופר בעיקר, ואין לו חלק וזכות עם ישראל.

וענין ההאמנה הוא, שיקבע בנפשו שהאמת כן, ושאי אפשר חילוף זה בשום פנים. ואם יושאל עליו ישיב לכל שואל שזה יאמין לכו, ולא יודה בחילוף זה אפילו יאמרו להרגו, שכל זה מחזיק וקובע האמת הלב כשמוציא הדבר מן הכח אל הפועל, רצוני לומר כשמקיים בדברי פיו מה שלבו גומר. ואם יזכה לעלות במעלות החכמה, ולבכו ביין ובעיניו יראה כמות נחתך שהאמונה הזאת שהאמין אמת וברור אי אפשר להיות דבר בלתי זה, אז יקיים מצות עשה זו מצוה מן המובחר.

דיני מצוה זו, כגון מה שמחויב עלינו להאמין עליו שכל היכולת וכל הגדולה והגבורה והתפארת וכל ההוד וכל הברכה וכל הקיום בו, ושאינו בנו כח ושכל להשיג ולהגיד גדלו וטובו, כי לרוב מעלתו והודו לא יושג רק לעצמו, ולשלול ממנו בכל כחנו כל חסרון וכל מה שהוא הפך כל שלמות וכל מעלה, והענינים היוצאים מזה כגון לדעת שהוא נמצא, שלם, בלתי גוף ולא כח בגוף, כי הגופים ישיגום החסרונות, והוא ברוך הוא לא ישיגוהו מין ממני החסרון כמו שאמרנו, ושאר דברים רבים הנאמרים בענין זה, כלם מבוארים בספרי יודעי חכמת האלהות, אשר הזוכים אליה, כי אז יקיימו מצוה זו על בוריה.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר עליה אין לו חלק וזכות עם ישראל כמו שאמרנו. וזאת מן המצוות שאין להם זמן ידוע, שכל ימי האדם חייב להיות במחשבה זו.

כה. יתרו עשה א' רמב"ם עשין א' הלכות יסודי התורה פ"א. סמ"ג עשין א' סמ"ק א'. א. כ"ה בספר המצוות להר"ם, ובריש הלי יסודי התורה "לילדע", וכ"ה בסמ"ק. וראה בהערות ר"ח העליר לסתים, ולחל הערה ה'. ב. "לילדע", קצת כ"י. ג. וכ"ה ברמב"ן עה"ת כאן. יורה ויצוה אותם שידעו ויִאֱמִינוּ כי יש ה' והוא אֱלֹהִים להם, כלומר הוזה קדמון. מאתו היה הכל בחפץ ויכולת. וראה באורך בדרשת הרמב"ן ותרתי ה' תמימה (נמי קניא), וכ"ה דעת הראב"ע כפי כאן ובסוד מורא שער שבעי שאנכי מצות עשה, ושלא דעת בעל הלכות גדולות שלא הכניס אנכי למנין המצוות, מהטעם שכתב הרמב"ן בהשגתו למצוה זו: כי אין הפרש בין הדיבור הזה ובין מה שאמר יתעלה בצידוק המידות אני ה' אלהים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים (ויקרא י"ט, ל"ח), והוא לומר הואיל וקיבלתם מלכותי מציאת מצרים קבלו גורותי, ואם תהיה בכל מקום מצות וכו' לא יבוא בחשבון המציאות כי הוא העיקר הן התולדות שימנו. ד. כ"כ רבינו בחי' כאן ובכד הקמח ערך שבועות בריש מנין מצוות עשה, וז"ל: כשהתחיל במצות הלב, היא מצות האמונה וכו', ועל כן התחיל במילת אנכי המורה על נמצא, להורות על המציאות יתברך. ובמפרש לר"ם הלי יסודי התורה ה"ו: מלת אנכי מורה על המציאות, וה' הוא שם המפורש המורה על חיוב המציאות, אלהיך אחר שיתאמת אצלנו מציאותו ראוי לו שנעשה אותו אלוה עליו וכו'. ובמשנה כסף לר"י י' כסף כאן: נושאו אנשי ונשואו יתרו הפסוק, [כך אנכי דייק נושאו ואני דייק הנשוא - קרני אור], הודיענו שהוא נמצא פועל כל הדברים, ראוי שנוכח אי"ת את זה בכח מצות עשה, ר"ל להאמינו זה. ובמיוחד לרבינו יונה גירונדי כאן: מילת אנכי באה לבאר שהוא יתברך מצינו, כלומר אני כאן, ולא אמר אני לשון ספק מלשון ונאמ מפיך אברהם. כ. כ"ה ברמב"ן כאן ובאריכות בדרשת תורת ה' תמימה תי"ל, ובסמ"ק וכו'. לילדע פירושו לאמין מן הפילוסופים שאומרים שהעולם נהיה מאליה במזלות, ואין לו מהות ולא דבר, ואפילו קריעת ים סוף ויצאת מצרים וכל הנפלאות ששעשו, במזל גשון, בתו לו להאמין כי שקר הם דוברים, אכן הקביה מהני את העולם כולו ברוח פיו והוא הוציאנו מארץ מצרים ונעשה לו כל הנפלאות, ואין אדם וקוף אצבע מלמעלה אלא אי"ת מבריון עליו מלמעלה. וראה עוד בהאמנה והבטחון רש"י ופ"ט ובכד הקמח ערך אמונה. ו. שהיה העיקר הגדול שהכל תלוי בו. ז. פ"א מִסִּדֵּי הַתּוֹרָה ה"ו. ז. ראה לקמן מצוה דרי"ה רציון, מצוות קידוש השם, וביו"ד ס"י קניין ס"ב. ח. בשרש המצוה. ט. ברי"א "לחיות". י. וכ"ה בסיום סדר ומנין המצוות שבריש הספר. וכ"ה רי"א אבן עזרא כאן: וחייב אדם להזכיר בכל רגע לכבודו, כי כל מה שיעשה לא יעשה כי אם בעבור כבודו.

הקדמת מחבר ספר החינוך

האמת הברור בספר החינוך הוא מה שהסכימה עליו דעת רוב בני אדם שבעולם. וכבר הסכימה דעת כולם להאמין עדות אנשים, וברבות המעידים על הדבר שיעידו עליו או יתאמת הענין יותר בעיני שומעיו, ובהיות המעידים מועמים יפול קצת ספק בדבר לפקחים. והענין הזה נתחנך כל כך אצל בני אדם עד שקבעו בנמוסיהם כל אומה ואומה להמית איש אחד על פי שנים עדים או שלשה, ואם מן השלשה הכי נכבד, גם תורת משה השלימה צוהה כן. וגם כן הסכימה דעת הכלל ממעם זה, לקבל מפי אבותיהם וזקניהם עדותם במה שמספרים להם שאירע בימיהם או בימי אבותיהם, ואין ספק כי בהיות האבות המעידים רבים ואותם שאירע בימיהם המעשה וראו אותו בעיניהם רבים, יתחזק הדבר בלב הבנים השומעים. על כן כשרצה האלהים לתת תורה לעמו ישראל נתנה להם לעיני שש מאות אלף אנשים גדולים מלבד משה ונשים רבים, להיות כולם עדים נאמנים על הדברים. גם למען תהיה העדות יותר חזק ונאמן וכו' כלם למעלה הנבואה, לפי שאין במה שיוודע מצד הנבואה נופל ספק לעולם. והוא שאמר השם יתברך למשה [שמות י"ט, מ'] בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, כלומר הם ובעיניהם לעולם יאמינו כך ובנבואתך, כי אי ידע ידיעה נאמנה כי ידבר אלהים את האדם וחי [דברים ה', כ"א], ושכל נבואתך אמת. ולולי שזכו לנבואה בכל האותות שגשגה משה לעיני פרעה ולעניניהם, היה יכול בעל הדין לחלוק ולומר, מי יודע אם עשה הכל בתחבולות חכמת השדים או בכח שמות המלאכים, ואף על פי שחכמי מצרים וכל חרומיה, שהיו בקיאים בחכמת השדים והכישוף יותר מכל שאר העולם, הודו בעל כרחם למשה ואמריו לפרעה כי בכח השם עשה, כמו שכתוב [שמות ח', מ"ז] אצבע אלהים הוא, אף על פי כן הרצה להתעקש יאמר ביתרון חכמתו מהם עשה והודו לו. אבל אחרי הנבואה לא נשאר להם שום צד פקפוק בענין, וידעו ברור כי כל המעשים נעשו במצות אדון העולם ומידו הניע אלהים הכל. והם שראו בעיניהם וידעו הדבר ידיעה אמיתית שאין לבני אדם אמת חזק יותר מזה, הציגו לבניהם אשר ילדו אחרי כן, כי כל דברי התורה אשר קבלו על יד משה מפי בראשית עד לי לעיני כל ישראל, אמת וברור בלי שום ספק בעולם, ובעיניהם הציגו לבניהם גם כן, ובעיניהם לבניהם עדינו. נמצאת תורתנו בדיעו תורת אמת מפי שש מאות אלף עדים נאמנים, שהוא חשבון הכולל כל דעות בני אדם, מלבד משה ונשים.

ועתה אם ישמעו עליו מסית אשר לכבו פונה מעם ה' אלהינו, ויאמר, מה לך איש יהודי וקבלתך, ומה לך לשאול אביך וחקורך, חקור ודרוש בדעתך הטוב והעמק מברותיך, פקח עיניך וראת מה בעולמך, תנועת הלגלג וארבע היסודות שבאדם, בהם תראה ותבין תעלומות חכמה, ובשכלך חקור ותלמוד האחד איך יחד. נשיב אליו כי מצד חקירתנו לא נוכל להשיג לעולם בדבר אלהים כלום, כי גם בעיני העולם השפל לא יכלו כל חכמי הסבע לבוא עד תכליתם, כי מי יגלה בחכמת המחקר סגולת העשבים והפירות וסגולת אבנים טובות ויקרות וסבת תנועת הברזל באבן תחתיות, כי שם עמדו מתמיהים כל חכמי חסבע וכל אנשי תבונות. אף כי נאמר להבין מהם חכמות נכבדות ודעת אלהים נמצא, חלילה לנו חלילה לבוא אחרי המלך בנבואתו, ולהרים יד ולהשוב מחשבות במה שלמעלה מחשבותינו ואין צורך אלינו. כי הנה אבותינו וזרונם לברכה המה מדרו שלחן לפנינו, הם העסיקו שאלה ובאו אל תכלית הידיעה האמיתית, והשיגו לדעת כי ידבר אלהים את האדם וחי [דברים ה', כ"א]. ומה לנו אחרי זאת לחקור ולחפש אחר דבריהם האמת אתם, רק לשנות בצמא את דבריהם ככתבם וכלשונם. והמשל בזה, מי שהעידו לו אלה אלפי אנשים שלא לשתות מימי נחל אחד, לפי שראו אותם המים ממיתים שותיו, וניסו דבר זה אלה פעמים בומנים שונים ובאישים מוחלטים בארצות, ואמר אליו חכם אחד רופא מוכהק, אל תאמן לכולם כי אני מודיעך מצד חכמה שאין אותם המים ראויים להמית, לפי שהם זכים וקלים והעפר שעוברים עליו מוב, שחת מהם כנפשו שבעך, הטוב לזה להניח עדות הכל המפורסם, ולעשות כדבר החכם, באמת לא מוב הדבר, ואיש משכיל לא ישמע אליו, וכדבריו לא יעשה. הוא הדבר אשר הקדמנו, כי אמתת עיני העולם נודעת מפי ריבוי בני אדם המעידים על אותה אמת יותר מן המכריחים דבריהם מצד שכלם וחקירתם, כי בהיות האדם חסר השלמות אין שכלו משיג אל תכלית הדברים. ועל כן הדרך הנבחר לאדם לעשות ככל דברי התורה המסובלת מן העדים הנאמנים אשר נתן אדון החכמה לבני אדם, ובה נכלל כל דעת יקר וכל חכמה מפורסרת.

הלכות

הקדמה

חובות

ואני שאלתי את מהנחשבים מחכמי התורה במקצת מה שזכרתי לך בחכמת המצוות, והשיב אותי כי הקבלה העמך במקום העיני בזה ובמה שזכרתי מצות השמע, היתה נראית מעתה מעתה, בעמך מחקר עליו, וכן, אם היתה דעתך קצרה והפרדתך הלאה מהשיג אליו, לא היית נענש על פשיעתך, ותהיה כנשים וכקמנים, אשר הוא בידים דרך קבלה. אבל, אם אתה איש דעת וחבונה, שתוכל לעמוד בהם על פרור מה שקבלת מהחכמים בשם הנביאים משרשי הדת וקמני המעשים, אתה מצוה להשתמש בהם, עד שתעמוד על הענין, ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד, ואם תתעלם ותפשע בדבר, תהיה כמקצר במה שאותה חייב לבואך יתברך. וזה יתבאר משני פנים.

האחד מהם, ממה שאמר הכתוב (דברים י"ח): כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך, ועשיית על פי הדבר אשר יגיד לך. וכשאתה משתפל במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הדינים, המצאם דברים שצריכים לפרש אותם, ולחלקם, ולדקדק בהם בדרך הקבלה, לא כדרך אותות השכל. הלא תראה, שלא הוביר בכללם ענין מן הענינים אשר ישגו מצד השכל, כי לא אמר, כשתחשפך בענין היחוד אידך הוא, או בשמות הבורא ובמדותיו ובשרש משרשי הדת, בעבודת המקום, ובמח עליו, והכנה לפניו, ויחד המעשה לשמו, ולברך המעשים הטובים מפני ההפסד, ועניני התשובה מן העבירות, ולירא מפני ולאמרה אותו, ולהתבונן מפניו, ולחשוב עם הנפש בעבור שמו, והדומה לזה ממה שניע אליו האדם בדרך השכל וההכרה, שתאמין בהם על ידי חכמי התורה והפסד והספק על דברי קבלתם בלבד, אבל אמר שחשוב אל דעתך והשתמש

והשני, ממה שאמר הכתוב (ישעיה מ, כח): הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם יי בורא קצות הארץ. אמר: "הלא ידעת" על הידיעה שהיא מצד הראיה, ואמר: "הלא שמעת" על דרך הקבלה והפסד. וכן אמר (ישעיה מ, כא): הלא תדעו הלא תשמעו הלא הגד מראש לכם, הקדים תדעוה מצד הראיה על הידיעה מצד הקבלה וההכרה. וכן אמר משה רבנו (דברים ל"ב, ו'): הלא תגמלו זאת עם נבל ולא חכם, ובר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביד ויגד ויגד ויאמרו לך. וזה ראייה על מה שזכרנו, כי הקבלה, ואם היא קודמת בפסד, מפני צד הלומדים אליה תחלה, אין מן היראות שישמך עליה לבדה מי שייכל לדעת פרורה בדרך הראיות, ומן הדין לעין במה שישגו מדרך השכל ולהביא עליו ראיות במופת ששקול הדעת עזוהו, למי שיש לו יכולת לעשות כן.

ספר מצות עשה (א) המצות

מצוה א היא הצווי אשר צונו 'להאמין האלהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל 'הנמצאות והוא אמרו אנכי ה' אלהיך ובסוף גמרא מכות "אמרו תרי"ג מצות נאמרו 'לו למשה בסיני מאי 'קראה תורה צוה לנו משה כלומר מנין תורה והקשו על זה ואמרו תורה בגימטריא "הכי הו" תרי"א הוי 'והיתה התשובה אנכי ולא יהיה מפי הגבורה "שמעום הנה כבר התבאר לך שאנכי ה' מכלל תרי"ג מצות והוא צווי 'באמונה כמו שבארנו.

1. בד"ר וא"א בהאמנת וברמב"ן באמונת, והנה בראש סי' הי"ד כתב רבנו יסוך היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא מציא כל נמצא וכן בהל' ד' שם דקדק לכתוב וידיעת דבר זה מ"ע ובס' מעשה רוקח הספרדי שם כתב דלכן כתב לידע ולא להאמין לפי שעיקר המצוה היא על ידי הידיעה האמתית כו' ע"ש וכן במנין המצות שבראש סי' הי"ד כתוב לידע, ובמצות דוד להרד"ו במצוה א' כתב עוד יש דרך החוקרים אשר הביאו מופתים חזקים וראיות ברורות לאמת מציאותו ית' לשבר מלמענות כפירים כאשר כתבו בספריהם ובראשם הרמב"ם ז"ל והיו הידיעה האמתית ולכן כתב בראש משנה תורה לידע ולא כתב להאמין כי עיקר המצוה היא הידיעה כו' וכ"כ שם ב"צוה ג'. ועי' בס' ראש אמנה להר"י אברבנאל (פרק ז') שהביא שהרב בן חסדאי בתחלת ספרו כתב ולזה טעה טעות מפורסם מי שמנה במ"ע להאמין כציאות האל ית' כו' ואין ספק שכיון על הרמב"ם ע"ש מה שהאריך ואמנם בגוף הערבי כתובה מלת אעתקאד שבאמת יש לה גם מובן דעת ושפיר נוכל לתרגם שצונו בידיעת האלהות והוא שנדע וידידי החכם הפרופסור מ' יצחק מיטחאך (ה"י) ז"ל העירני מספרו של ר"ס גאון שנקרא בערבית כתאב אל-אמאנות ואל-אעתקאדא ותורגם לעברית בשם האמונות והדעות. 2. כן העתיק הרמב"ן, ובד"ר וא"א לכל הנמצאים. 3. ד' כ"ג. 4. כ"ה ברמב"ן, ובד"ר וא"א נאמרו למשה וע"ל עמ' סי' הע' 4. 5. ע"ל עמ' סי' הע' 5. 6. בשאלות סי' קס"ו מאי קראה תורה צוה כו' תורה בגימ' תרי"א הו' והא אמרת תרי"ג. 7. בד"ר וא"א והיה המענה. 8. בד"ר וא"ת כ"ל שמעו ובא"א ורמב"ן כ"י וד"ר שמעום וע"ל עמ' סי' הע' 5. 9. כ"ה בע' וברמב"ן.

על תרי"ג מצות

מצוה כ"ה

מהרים שיק

פ' יתרו מצוה כה

והיא להרמב"ם בוודאי. ואפשר דהרמב"ן ג"כ מודה לזה כדלעיל (מ"ע י"ב להרמב"ם, ולהרמב"ן י"ג) ובעל ה"ג אינו מונה כלל זה למצות עשה

ואנכי זה הוא מ"ט, הרמב"ם כ"ה יסוה"ת כ' לידע שיש שם מציא ראשון שהוא מחויב המציאות שהוא המציא כל העולמות וממילא ככל פה כל הנמצאות דהיינו שהוא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומשניח בעולמו והרמב"ן כ' שידעו ויחמינו ובחיתנו כמלואו זו כ' להאמין וכ"ה' אינו מונה כלל למלואו והרב בעל מגלת אסתר הקשה על הרמב"ם והביא ראיה לכ"ה' מהוריות דף מ' ע"ב דהמרי' שם על קרא אשר צוה ה' מיום ההוא והלאה חיזה מלוא הנאמרה ראשונה זו ע"ז ולהרמב"ם זה אינה מלוא ראשונה אלא אנכי ולענ"ד נראה ליישב דברי הרב ר' חסדאי הסכים עם כ"ה' דהי' אפשר למנות זה למלואו דכל מלואו לריך להיות להם ידיעה קודם מלואו לידע מי מלואו על זאת ולכן קודם מלואו הקב"ה את עשרת הדברים ה' לריך לומר לטובי ה' שהוא המלואו ולענ"ד הרמב"ם מיישב זה במחקר לשונו שהאמת אין המלוא הואת להאמין שכבר האמינו ישראל כ"ה' כנאמר בקי"ם ויחמינו כ"ה' וכמשה עבדו חלף עיקר המלוא לידע דהיינו שהאמונה הואת תה' להם כידיעה וזכיר דבריהם דהיינו להשיג נגד עיניהם דברים המזכירים את אמתות אמונה הואת להרמב"ם שם פ' המחקר כמ"ש כ"ה' יסוה"ת וכבר כתבתי כמ"ה דלי נראה שעיקר הכירור והחיוז לכבר אמתות אמונה הואת ע"י הפסים ופסלות ע"י מעמד הר סיני שכולנו שמדנו אלל ס"ס ושמענו קול ה' בכה וכל ישראל וכו' למדרגת הכנאה אז וכו' וכו' וכל לריך האדם שיטמור לנגד עיניו שיכור לו זכירור ממש ש' הוא הממלא כל הנמלא וכמ"ה הרמב"ן ש"ע שיוכל הקב"ה לשדר הטבע מוכרח שהוא הנכורא וסוה המציא הטבע זה הוא ככלל אנכי ה' אלוקיך אשר הואחך מארץ מצרים שהיינו שחדע זכירור ע"י יל"מ וע"י מעמד הר סיני חדע ומבין כי ה' הוא האלקים המהווה כל הוויות וסוה מחויב המציאות ונמלא כאשר נמלא ולפי"ז נראה דעיקר מלוא

ואנכי זה הוא מ"ט, הרמב"ם כ"ה יסוה"ת כ' לידע שיש שם מציא ראשון שהוא מחויב המציאות שהוא המציא כל העולמות וממילא ככל פה כל הנמצאות דהיינו שהוא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומשניח בעולמו והרמב"ן כ' שידעו ויחמינו ובחיתנו כמלואו זו כ' להאמין וכ"ה' אינו מונה כלל למלואו והרב בעל מגלת אסתר הקשה על הרמב"ם והביא ראיה לכ"ה' מהוריות דף מ' ע"ב דהמרי' שם על קרא אשר צוה ה' מיום ההוא והלאה חיזה מלוא הנאמרה ראשונה זו ע"ז ולהרמב"ם זה אינה מלוא ראשונה אלא אנכי ולענ"ד נראה ליישב דברי הרב ר' חסדאי הסכים עם כ"ה' דהי' אפשר למנות זה למלואו דכל מלואו לריך להיות להם ידיעה קודם מלואו לידע מי מלואו על זאת ולכן קודם מלואו הקב"ה את עשרת הדברים ה' לריך לומר לטובי ה' שהוא המלואו ולענ"ד הרמב"ם מיישב זה במחקר לשונו שהאמת אין המלוא הואת להאמין שכבר האמינו ישראל כ"ה' כנאמר בקי"ם ויחמינו כ"ה' וכמשה עבדו חלף עיקר המלוא לידע דהיינו שהאמונה הואת תה' להם כידיעה וזכיר דבריהם דהיינו להשיג נגד עיניהם דברים המזכירים את אמתות אמונה הואת להרמב"ם שם פ' המחקר כמ"ש כ"ה' יסוה"ת וכבר כתבתי כמ"ה דלי נראה שעיקר הכירור והחיוז לכבר אמתות אמונה הואת ע"י הפסים ופסלות ע"י מעמד הר סיני שכולנו שמדנו אלל ס"ס ושמענו קול ה' בכה וכל ישראל וכו' למדרגת הכנאה אז וכו' וכו' וכל לריך האדם שיטמור לנגד עיניו שיכור לו זכירור ממש ש' הוא הממלא כל הנמלא וכמ"ה הרמב"ן ש"ע שיוכל הקב"ה לשדר הטבע מוכרח שהוא הנכורא וסוה המציא הטבע זה הוא ככלל אנכי ה' אלוקיך אשר הואחך מארץ מצרים שהיינו שחדע זכירור ע"י יל"מ וע"י מעמד הר סיני חדע ומבין כי ה' הוא האלקים המהווה כל הוויות וסוה מחויב המציאות ונמלא כאשר נמלא ולפי"ז נראה דעיקר מלוא

אור החיים

בזה נתנה למלאכים אבל בני אדם יתחייבו בתורה ובמצו'. אליכם אישים אקרא כגלות ספר אני אשר נורשנו בעונותינו הרבים והעצומים ורוב המתפארים בחכמה ובמ"ט כלם המירו את כבודם ביום מר. והאנשים ועמי הארץ מסרו נפשם ומטנם על קדושת בוראם. ולמוש אתה המעיין את עין שכלך במשנה כל שמעשיו מרוכים מחכמתו למה הוא דומה וכו'. הגך רואה כענין מה שכתבתי למעלה כי ראוי שתגדל הבחינה השני' שהיא כוזבת עבוד' יוצרנו על הבחינה הראשונה שהיא מעלתנו. וכאשר יהי' כן אז יתקיים החכם בחכמתו ותגדל הפארתו. שקול הוא כנגד עשרה אלפים מישראל כי נמצאו לו מדרגות רבות מן החכמה ולפיהם עבד את בוראו נשתמש מן הסוס המפואר והכלי זיין היקרים ועצומים להלחם מלחמה אדונוי מלך מלכי המלכים הקב"ה ועל כן ברכו בתכלית הברכות ודימיהו לעץ שהול על מים וגו' ואם ח"ו היה להפך כי נתעצמה בחי' עצמו על בחי' בוראו כי חכמתו מרוכה ממעשיו חכמתו ההפך לו לאייב היא תלחם בו כי לא מלא חוק היצורים אשר נבראו לכבודו ית'. הלא תראה שדימיהו לאילן שענפיו מרובים ושרשיו מועטין אשר סבת מפלתו רבוי ענפיו. ואלו יתעצמו ענפיו אז טוב לו והי' קיים. כן עמי הארץ המכירים את בוראם ע"ד הקבלה לבר. ולהם שרשי מעשיהם המרובים נחקימו לפני השי"ת ועמרו בנסיונם כי כבר מלאו חוקם כפי חכמתם המעושה כי נתעצמה בחינת בוראם על בחי' חכמתם אמנם אלה החכמים בעיניהם אשר רבו ענפי חכמת' ולהם שרשים מעטים. כאשר בא רוח סערה רוח הגל' והגירוש הפך אותם על פניהם ועקרים מאטונתם ומתורתם וקללו וכו' ופנו למעלה ואמרו מה שדי כי נעברנו. וכבר פירשתי זאת המשנה בסקומות דברים כי רבו מאד שרשיה וענפיה במשל הנכבד הזה:

פקודיך

מל"ת י"א שלא ימצא חמץ בפסח

דרך

בני אל תלך בדרך אתם ואל תישא ותתן עמהם ומקירות לבי אני אומר אשר פתם פת כותי ובישולם מרק פיגולים ובשר חזיר ועל בנותיהם הוא אומר וכו' ידידי אל תקרב אל פתח ביתם והרחק את בניך בילדותם מצפצופיהם והגיוניה' ותדע כי זה גמר הבירור קרוב לימו' המשיח אשר השי' הבטיחנו וברותי מכם האנשים המורדים והפושעים בי והמה יהיו לחרפות ולדראון עולם וימותו בס"ו יום ימי אפילה כמבואר בזהר אחרי הדברים והאמת הנ"ל אזי אמרתי הנה הרב הגדול הרמב"ם הגם שהפליא לדבר גם בחכמת הפלסופיא כ"ז עשה לתשובה המיני' ומטעמים שכתבתי לעיל אבל בספרו הל' שהכינו וגם יסודו לדיני התורה הישראלית פתח דבריו יאיר יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי וכו' היינו עיקר החכמ' היא רק לידע בדיעה אמנות אומן ולא צוה בדבריו לחקור ולעמוד על הידיע' רק לידע היינו בקבל' אמיתית אמנות אומן בלב המאמין והוא חכמ' נפלאה שאז תהי' האמונ' מבלי סוף וכמש"ל:

בטבע כמ"ש הש"י על אברהם כי ידעתיו למען וכו' וכמש"ל והגני אומר לך ידיד הקורא אם יפתח חסאים לחקור בחקירות פלסופיות ולבלות הזמן בזה אל תאבה רק סיב ותבלה זמניך בתורת י"י ובמצותיו ובהיות דאביי ורבא אשר בהן הצלחת הנפש להטותה לתחי' בזה ובכא ואל ישיאך לבך בראותך כמה מהקדמונים אשר הלכו בזה הדרך כגון ר"ס גאון בספרו אמנות ודעות החסיד בעל חר"ה והרב הגדול בספרו המורה תדע ידידי שגם זה לא עשו רק להשיב תשוב' להאפקורסים שביניהם וכו' וכמש"ל אבל לא עשו זה להעמיד בלבבם בעצמם אמיתיות יסודי הדת כי ביותר הוא יתד בל תמוט האמונה לאיש הישראלי בקבלה מהאמונה ע"י החקירה וכמה שחק ורגז על החוקרים. החסיד הקדוש מהר"י יעב"ץ בספרו אור החיים והעיד החסיד הנ"ל שגם ראה בדברו של שמד. ותדע ידידי אשר רוב האנשים הפוקרים האלה רובם ככולם בזמנינו אשר חשבו לילך בדרך חקירות הפלסופיא הן המה היו במורדי אור התור' ונתפקרו ברוב מצות התורה ובכל דברי חז"ל

(ו) הרמב"ם ז"ל התחיל ספרו ספר המדע יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי וכו'. הנה הגם שרצ' מרן הרמב"ם ז"ל לרמוז בתחלת ספרו השם הנכבד בר"ת כאשר כתב המפרש עכ"ז יש להתבונן בכוונתו למה כתב ועמוד החכמות חכמות מאי בעי הכא הלא כוונת ספרו לבאר דיני התורה ולא חכמות וה"ל לומר ועמוד התורה אן ועמוד הדת אך הוא לדעתי דבר גדול משיענו הרב הגדול הגם שחכמה גדולה הוא להמציא בשכלו מציאות הש"ם במופת וכן שאר עיקרי הדת עכ"ז עמוד יסוד החכמות לידע באמונה הקבלה המסורה לנו מפי אבותינו ונביאינו ובאמונת תורתנו האמיתית מציאת הבורא וחייוש העולם אשר המציא היתר כל יש מאין כי זה כל איש ישראלי להאמין אמונת אומן מבלי חקירה וחקיר' הפלסופי הוא בחי' עה"ד טו"ר כמש"ל וזה אסור לאיש הישראלי אשר עמדו רגלי אבותיו על הר סיני ומי שהוא באמת מורע ישראל (ולא מהערב רב העמלקי' והגעעונים) לא יסתפק בעיקרי האמונה כי זה ירוש' לנו מאבותינו מבלי חקירה רק ירוש'

ספר הזכרון למרן בעל „פתח יצחק" זצ"ל [עמ' ד]

יותר מיובל שנים לאחר שהתחיל מסכתא הראשונה שלו, העיר לנו: „המסכתא הראשונה שלמדתי היא בבא קמא. מרגיש אני שזה פעל עלי יתרון בכוח הזכרון. וזכר אני מסכתא זו ביותר. אמנם בנוגע להבנה, תפיסתי בו היא יותר קינדיש (ילדותית) לעומת מסכתות אחרות". (כמובן, שהערה זו יחסית היא) ומיד הוסיף מרגניתא, שהוא הטעם למה שחזורים „שמע ישראל" עם הילד, דוקא בעוד שהוא תינוק. שגרת המחשבה המצויה תופסת בכאן כוונה של החדרת זכרון, שכלל שיתרגל יותר לשמעו עוד משנות ההתחלה, בה במדה יזכרנה יותר. אמנם, ככל שזה אמת, אין זה אלא שטחיות. „עיקר המכוון הוא לא כל כך שיזכור את הקריאת-שמע' ביותר, כמו הרצון שייבן את זה פחות". (משנה יתירה הוא להעיר, שאין הכוונה כאן להבנה פחותה, אלא שהתפיסה בקבלת עול מלכות שמים לא תהיה מבוססת על הבנה שכלית גרידא, אלא על תשתית ויסוד הנפש, שהיא בגדר למעלה מן השכל).

בית

פרשת בא

הלוי

ובזה נבין שתי הלשונות שנאמרו במצות מחיית עמלק. דבפסוק אחד אמר תמחה את זכר עמלק שהוא ציווי לישראל שהם ימחו זכרו של עמלק דע"י שייטיבו הם מעשיהם יתן להם הכח שהם ימחו זכרו, וזה קאי על ענין חטא ע"ג דבזה ניתן כח ביד האדם להתחזק ולעמוד נגד יצרא דע"ג ולבטלו וכמו שמצינו (ויאל סט ג) כאנשי כנה"ג שהתפללו כשעלו מבבל וניתן להם יצרא דע"ג. דמצות מחיית עמלק הוא מגדרי ע"ג ומעשה עמלק יסוד ושורש אחד להם והיסוד הוא להעביר מלכו יצרא דע"ג. אמנם בפסוק שני נאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים הבטית הקב"ה לישראל אשר הוא ימחה אותו וזהו על בחינה השניה יצרא דמינות ועל זה לא בא הציווי לישראל כי בזה לא ניתן כח להאדם הישר שיהיה יכול לבערו מן זולתו, דמי שפג לבו מלהאמין אין לו רפואה בידי אדם דכל מה שירבה חבירו להתווכח עמו ולהחזירו לאמונה לא יועיל כלל דהרי כל סוף ההוכחות והראיות מוכרח לבא לאמונה, וכל מה שמצינו לרבותינו שהתווכחו והשיבו תשובה להמינים היה רק

לתרץ קושיותיהם ולסתור ראיותיהם שדימו להוכיח היפוך האמונה והצדיקים בויכוחם הראום לדעת כי אין בראיותיהם ממש. אבל הראיה וההוכחה לאמונה הוא רק אמונה. ועל כן אסרו חכמים הויכוח עמהם ואמרו (מסדרין נ"ג) דבאפיקורס ישראל אל תען כסיל דכ"ש דפקר טפי. ואם פגע באחד מן המינים ושמע ממנו דברים הרעים אם מישאל הוא אסור להתווכח עמו רק העצה לברוח ממנו ולשוב לחזק את עצמו ולכו באמונה לכל יפעלו בלבו מאומה דברים הרעים ששמע ממנו, וכמו שכתבנו בראשית הדרוש דבשאלת התם כתיב ואמרת אליו וכן בשאלת החכם בפרשה ואתחנן כתיב ואמרת לבנך ובשאלת הרשע כתיב ואמרתם זבח פסח הוא כו' ולא כתיב ואמרתם אליו, דלו אין להשיב כלל רק הוא ציווי להאב אחרי ששמע דברי הרשע שיאמר לעצמו זבח פסח הוא לה' כדי לחזק לבו ביראת ה' ותורתו:

ועוד טעם לזה דהרי עיקר מצות אמונה הוא שנאמין בכל דברי התורה וכפי הקבלה מרבותינו גם מה שאי אפשר לנו

לבררו על ידי מופת חותך. דהרי כל מה שנתברר להאדם במופת זה נקרא ידיעה ואינו בכלל אמונה עדיין ואנחנו מצוים להאמין וזהו בדברים שאין השכל משיג אותם במופת, וכל זמן שלא יאמין רק במה שנתברר לו במופת אין לו חלק במצות אמונה כלל, דכמו דנצטוו האדם לכופ כל כחותיו לעבודת ה' ולבטל אותם לעבודתו באיברי גופו וכמו שכירת התאוה והחמדה לעניני עוה"ז ותענוגיו הלא כמו כן החיוב לכופ ולבטל שכלו לעבודתו יתברך והוא בהאמינו בדברי התורה את אשר לא ישיג בשכלו. וע"כ מי שנתקלקל דעתו חלילה ופג לבו מלהאמין הרי אין כח ביד חבירו לרפאות מחלתו ולהחזירו למוטב, רק לבקש מאת ה' שיתן בלבו אמונתו ויטהר לבו לעבודתו יתברך. וע"כ תיקון כל העולם בכללו וביעורו של היצירה בענין אמונה מקיים אנחנו לה' כי ישקיף ממרום ויבער הרע מן העולם ויאמינו כולם בו יתברך ויטו שכם אחד לעבדו, ועל ענין ביעור של זה היצירה"ר הבטית הקב"ה ואמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים, שהי"ת יבטלו.

ביאור הלכה - או"ח - סי' א, סעי' א

שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה - הרוצה לקיים שויתי כראוי יזדרז לקיים מה שנכתוב בשם ספר החינוך ומפני גורל חביבותם העתיקום כמה גדולים בספריהם וז"ל החינוך [בהקדמתו ובסימן כ"ה כ"ו תי"ז תי"ח תל"ב תפ"ז] שש מצות חיוב תמיד לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מ"ע ואין קץ למתן שכר המצות ואלו הם. (א) להאמין שיש אלוה אחד בעולם שהמציא כל הנמצאות ומחפצו ורצונו הוא כל מה שהוא עכשיו ושהיה ושהיה לעדי עד ושהוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה וזהו מ"ע דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' ופירושו תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה המשגיח שהרי הוצאתיך מארץ מצרים. (ב) שלא נאמין בשום אלהים זולתו, שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואפילו מודה שהקב"ה שולט על הכל רק שידמה בדעתו שמסר הנהגת העולם למלאך או לכוכב ה"ז מודה בע"ז ועובר על לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אלא יאמין שהקב"ה בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות ואין לשום נברא כח לעשות דבר בלתי רצונו ולכן נקרא הקב"ה אלהי האלהים. (ג) ליחוד שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ופירושו שמע ישראל ודע כי ה' שהוזה את הכל ברצונו והוא אלהינו המשגיח בכל העולמות הוא ה' אחד בלי שום שיתוף. (ד) לאהוב המקום ב"ה, שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וגו' וכיצד יגיע האדם לאהבה הוא ע"י התורה וכדאיתא בספרי לפי שנאמר ואהבת איני יודע כיצד לאהוב את המקום ת"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כלומר שע"י ההתבוננות בתורה יכיר את גדולתו של הקב"ה שאין לו ערך ולא קץ ותתישב האהבה בלבו בהכרח. וענין המצוה שיראה האדם להשים כל מגמתו וכל מחשבתו אחר אהבת הש"י ויעריך בלבו כי כל מה שיש בעולם מעושר ובנים וכבוד הכל הוא כאין נגד אהבתו ית' ויגיע תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בה'. והקובע את מחשבתו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לש"ש רק להתענג ולהשיג כבוד ביטל עשה זו ועונו גדול. (ה) להיות יראת הש"י על פניו תמיד לבלתי יחטא וע"ז נאמר את ד' אלהיך תירא ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שהקב"ה משגיח בכל מעשי בני אדם אף אם יהיו במחשך מעשיהם וישיב להם נקם לפי רוע המעשה וכדכתיב אם יסתיר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. (ו) שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר ולא תתורו אחר לבבכם וגו' ואמרו חכמים אחרי לבבכם זו אפיקורסות ואחרי עיניכם זו זנות ובכלל אפיקורסות הוא כל מחשבות זרות שהם היפך דעת התורה ובכלל זנות הוא מי שהוא רודף אחר תאות העולם מבלי שיכוין בהם כלל לכוונה טובה כלומר שלא יעשה אותם כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו רק כוונתו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו. כ"ז לקטתי מלשונו הנחמד בקצרה וקילורין הם לעינים ואשרי המקיימים כראוי, ועיין בחיי אדם כלל א' שהאריך גם כן בהם.

מאמר על האמונה

יאמר אדם על מורה שעות שנעשה מעצמו, הלא למשוגע יחשב האומר כן, וכל דברים אלו נמצא במדרש (בתי מדרשות ח"ב - מדרש תמורה השלם פ"ה), מעשה שבא מין אחד לדבי עקיבא, אמר המין לר"ע מי ברא את העולם, אמר לו ר"ע הקב"ה, אמר המין הראני דבר ברור, אמר לו ר"ע מי ארג את בגדך, אמר המין אורג, אמר לו ר"ע הראני דבר ברור, וכלשון הזה אמר ר"ע לתלמידיו כשם שהטלית מעידה על האורג, והדלת מעידה על הנגר, והבית מעיד על הבנאי, כך העולם מעיד על הקב"ה שבראו, עכ"ל המדרש.

ואם נצייר שיוולד אדם בדעת שלימה תיכף משעת הולדו, הנה לא נוכל להשיג את גודל השתוממותו בראותו פתאום את השמים וצבאם, הארץ וכל אשר עליה, וכאשר נבקש את האיש הזה להשיב על שאלתנו אם העולם אשר הוא רואה עתה בפנים הראשון, נעשה מאילו בלי שום כונה, או שנעשה ע"י כורא חכם, הנה כאשר יתבונן בדעתו ישיב בלי שום ספק שהדבר נעשה בחכמה נפלאה ובסדר נעלה מאד, ומבואר בכתוב (תהלים י"ט, ב') השמים מספרים כבוד אל וגו', ומבשרי אחזה וגו' (איוב י"ט, כ'), וא"כ הדבר תמוה ונפלא מאד להיפך, איך נואלו פילוסופים גדולים לומר שהעולם נעשה במקרה.

והפילוסופים כבר בחידוש העולם כי כפי גודל שכלם עוד גדלו יותר ויותר תאוותיהם להנאות עוה"ז (1) ופתרון החידוש מצינו בתורה המגלה לנו כל סתומם, והוא הכתוב (דברים ט"ו, י"ט) לא תקח שוחד כי השוחד יעור עיני חכמים, ושעור שוחד עפ"י ד"ת הוא כשוה פרוטה כמו גול וריבית וכו', והל"ת הואת נאמרה על כל אדם, וגם החכם מכל אדם וצריך כמשה רבינו ע"ה, אם יצויר שיקח שוחד פרוטה, יתעוררו עיני שכלו ולא יוכל לדון דין צדק, ובהשקפה ראשונה הוא דבר תימה לומר על משה ואהרן שבשביל הנאה כל דהו שהיה להם מבעל דין אחד נשתנית דעתם ודנו דין שקר, אבל הרי התורה העידה לנו שכן הוא, ועדות ה' נאמנה (תהלים י"ט, ח'), וע"כ צ"ל שהוא חוק הטבע בכחות נפש האדם, כי הרצון ישפיע על השכל, ומובן שהכל לפי ערך הרצון ולפי ערך השכל, כי רצון קטן ישפיע על שכל גדול רק מעט, ועל שכל קטן ישפיע יותר, ורצון גדול ישפיע עוד יותר, אבל פטור בלא כלום אי אפשר, וגם הרצון היותר קטן יוכל להטות איזה נפיה גם את השכל היותר גדול, ומצינו בה"ל פ' שני דיני גזירות (כתובות קה): שע"י הנאה כל דהו שהגיעה להם מאדם, הרגישו תיכף נפיה בשכלם לומר מצי מעין הכי וכו', ואמרו ע"ז תיפח רוחם של מקבלי שוחד, עיי"ש דברים נפלאים מאד.

והשתא נחוי אנו, אם ר"ל שהיו כמלאכים ברוחב דעתם ובמידותיהם הקדושות, פעלה עליהם קבלת הנאה כל שהוא להטות שכלם, כ"ש אנשים המושוקים בתאות עוה"ז אשר היצ"ר מחדש אותם ואומר להם הרי לפניך עולם של הפקר, ועשה מה שלבך חפץ, עד כמה יש כח בנגיעה הגסה הזאת לעורר עיני שכלם, כי בדבר שהאדם משוחד לא יוכל להכיר את האמת אם היא נגד רצונותיו, והוא כמו שיכור לדבר זה, ואף החכם היותר גדול לא תעמוד לו חכמתו בשעה שהוא שיכור, ומעתה אין תימה מהפילוסופים שכפרו בחידוש העולם, כי כפי גודל שכלם עוד גדלו יותר ויותר תאוותיהם להנאות עוה"ז, ושוחד כזה יש בבחו להטות דעת אדם לומר כי שתי פעמים שנים אינן ארבע אלא חמש, ואין כח בשכל האדם להכיר את האמת בלתי אם אינו משוחד בדבר שהוא דין עליו, אבל אם הכרת האמת הוא נגד רצונותיו של אדם, אין כח להשכל גם היותר גדול להאיר את עיני האדם.

(1) היוצא מזה, כי יסודי האמונה מצד עצמם הם פשוטים ומוכרחים לכל אדם שאינו בכלל שומה, אשר אי אפשר להסתפק באמתתם, אמנם רק בתנאי שלא יהא האדם משוחד, היינו שהיה חפשי מתאות עוה"ז ומרצונותיו, וא"כ סיבת המינות והכפירה אין מקורה בקלקול השכל מצד עצמו, כי אם מפני רצונו לתאוותיו המטה ומעור את שכלו.

איוה שייכות יש להחכמה אל הלבו? (א) ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר ט"ו, ל"ט), זו המינות וכו' (ברכות יב:), ולכאורה סיבת המינות היא מקלקול הדעת והשכל, ומקום משכן הדעת באדם הוא בראש ולא בלב, וא"כ היה ראוי להזהיר לא תתורו אחרי דעתכם וראשכם, ובאמת מצינו במקראות פעמים הרבה יחוס החכמה ללב, כמו "ולכי ראה הרבה חכמה" (קהלת א', ט'), "חכם לב יקח מוצות" (משלי י', ח'), וצריך ביאור איוה שייכות יש להחכמה אל הלב.

אך שייך מצוה להאמין? (ב) וכתב הרמב"ם בספר המצות, מצוה ראשונה לידע ולהאמין בהקב"ה וכו' עיי"ש, וצריך להבין איך שייך מצוה להאמין, בשלמא בחובת האברים שייך מצוה לעשות או שלא לעשות, שזה הוא ביד האדם ותלוי ברצונו אם לעשות או לחלוף, אבל האמונה בהש"ת ובתורתו היא מיד דמילא, וממ"נ אם יש לו האמונה הזאת, אין צורך לצוותו שיאמין, ואם ח"ו נכרתה האמונה מלבו, אין בידו להשיבה, ולכאורה הוא אנוס גמור בזה דלביה אונסיה, וממשפטי התורה אנו רואין דעון הכפירה חמור מאד יותר מעובר ע"ז, שהרי העובר עכו"ם צריך לדנו בב"ד ע"י עדים והתראה (עי' סנהדרין פ' ארבע מיתות), והכופרים מורדין ולא מעלין (עי' כו:), בכל מקום ובכל זמן, ואין צריך התראה ולא דין סנהדרין, וכן לענין המאמין בע"ז ומוסר נפשו עליה, או המקריב בנו למוֹלך, בהשקפה ראשונה ראוי לדנו כאנוס, שהרי אמונתו בע"ז חזקה כ"כ עד שהוא מקריב לה את בנו, ומהראוי שיהא עונשו קל מסתם עובר עבירה המאמין בה, ואילו בתורה מצינו להיפך, כי עון ע"ז חמור מאד, וכבר כתב הרמב"ם כי לא מצינו בתורה לשון קנאה רק בע"ז קנא וגוים (מורה נבוכים ח"א פל"ו).

ידוע כי בענין האמונה נכשלו הפילוסופים היותר גדולים — וא"כ איך אפשר שהתורה תחייב את כל התנוקות ששיעורו יותר מחמש בת"כ שנה (עי' גרה מה:), והנה ידוע כי בענין האמונה נכשלו הפילוסופים היותר גדולים, כמו אריסטו, אשר הרמב"ם (כתבי הרמב"ם, אגרת לרבי שמואל אבן תבון) העיד עליו ששכלו הוא למטה מנבואה, ור"ל שלבר הנבואה ורוח"ק לא היה חכם גדול כמותו בעולם, ומ"מ לא עמדה לו חכמתו להשיג אמונה אמיתית, וא"כ איך אפשר שהתורה תחייב את כל התנוקות ששיעורו בדעתם הפעוטה יותר מאריסטו, וידוע שאין הקב"ה בא בטריגיא עם בריותיו (עי' ע"ז ג).

כאשר יבוא ביד לביד של מעלה יצחק מנין היה לו לידע שאני מצוה בדי מצוות, ובכ"ז יצא חייב בדני, וצ"כ יענשו ע"ז לעתיד לבא, והנה נצייר בדעתנו, בן נח, אשר כל ימיו היה שכור, ורועה בעלי חיים, וכאשר יבוא לכ"ד של מעלה וידונו אותו לגיהנם על שלא קיים שבע מצות, הלא יצחק מנין היה לו לידע שאני מצוה בשבע מצות, ולכאורה טענתו צודקת מאד, ובכ"ז יצא חייב בדני, וכל הדברים האלה צריכין ביאור.

האמונה שהקב"ה ברא את העולם היא מוכרחת לכל בן דעת שראי שושה (ה) אבל כאשר נתבונן בזה נמצא, כי האמונה שתקב"ה ברא את העולם היא מוכרחת לכל בן דעת אם רק יצא מכלל שומה, ואין צורך כלל לשום פילוסופיא להשיג את הידיעה הזאת, וז"ל חובת הלכות בשער החיבור פרק ו', ויש בני אדם שאמרו שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא ח"ו, ותימא בעיני איך תעלה בדעת מחשבה זאת, ואילו אמר אדם בגלגל של מים המתגלגל להשקות שדה כי זה נתקן מבלי כוונת אומן, היינו חושבים את האומר זה לסכל ומשתגע וכו', וידוע כי הדברים אשר הם בלי כוונת מכוין לא ימצאו בהם סימני חכמה, והלא תראה אם ישפך לאדם דיו פתאום על גייר חלק, אי אפשר שיצטייר ממנו כתב מסודר, ואילו בא לפגנו כתב מסודר, ואחר אומר כי נשפך הדיו על הגייר מעצמו ונעשתה צורת הכתב, היינו מכיזים אותו וכו' עיי"ש, ואך אפשר לכן דעת לומר על הבריאה כולה שנעשתה מאליה, אחרי שאנו רואים על כל פסיעה סימני חכמה עמוקה עד אין תכלית, ובמה חכמה נפלאה יש במבנה גו האדם ובסידור אבריו וכחותיו, כאשר יעידו על זה כל חכמי הרפואה והניתוח, ואך אפשר לומר על מכוונה — מאשין — נפלאה כזאת, שנעשתה מאליה בלי כוונת עושה, ואם

יסודי האמונה מצד עצמם הם פשוטים ומוכרחים לכל אדם שאינו בכלל שומה, אשר אי אפשר להסתפק באמתתם, אמנם רק בתנאי שלא יהא האדם משוחד, היינו שהיה חפשי מתאות עוה"ז ומרצונותיו, וא"כ סיבת המינות והכפירה אין מקורה בקלקול השכל מצד עצמו, כי אם מפני רצונו לתאוותיו המטה ומעור את שכלו.

הפ"י מתאות עוה"ז ומרצונותיו

קובץ מאמרים - המשיך

אילו היה שכל האדם חפשי מרצונו לא היה אפשר לו לשעות אחרי עכרים וזה ג"כ טעם חומר העונש לעון ע"ז, כי אילו היה שכל האדם חפשי מרצונו לא היה אפשר לו לשעות אחרי עכו"ם, והאמונה בע"ז הניעה לו מפני חוק תאוותיו לעשות כל תועבה כדרך עובדי ע"ז, וכמאמרם (סנהדרין סג:) לא עבדו ישראל ע"ז אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא.

מהעיקר הראשון — האמונה בה' — יוצאה תולדה מוכרחת, העיקר השני, תורה מן השמים והאמונה בביאת המשיח רצון קונם, וזה פשוט כי אין כח בשכל האדם להיות יודע דעת עליון ולהשיג מהו רצון השי"ת, ואם לא יודיע הקב"ה מהו רצונו, נשארה הברירה בלי שום תכלית, כי איך אפשר לאדם לעשות רצון השי"ת אם לא ידע מהו רצונו, וא"כ הדבר מוכרח בהכרח גמור שהקב"ה הודיע וגילה לבני אדם מהו חפצו ורצונו מהם ע"י התגלות שכינתו בעולם, וזו היא תורה מהשמים, וזוהי מוכרח ג"כ האמונה בביאת המשיח, כי אחרי שידענו בבירור גמור שכל הנמצאים נבראו לעשות רצונו ית"ש, ואנו רואים בכל העולם היפוך מזה, כי כל בני אדם שקועים וטובעים בים התאוות, ואין משכיל דורש את אלקים, כמאמר הכתוב (תהלים י"ד, ב'), והדבר ברור שבשכל בני אדם כאלו לא היה כדאי לכרוש שמים וארץ, ובהכרח צ"ל שיתקיים הכתוב (ישע' מ', ה') ונגלה כבוד ה' וגו', והיה ה' למלך על כל הארץ (זכרי' י"ד, ט') אמן ואמן.

המצוה להאמין היינו שלא יגביר ומעתה מוכן היטב מה שהזהירה תורה ולא תתורו אחרי לבבכם, זו מינות, היינו שהאדם מזהיר להכניע ולשעבד את רצונותיו כדי שיהא השכל חפשי מנשיות הרצון, וממילא יכיר האמת המוכרחת לכל בן דעת שהקב"ה ברא את העולם, כמאמר רבי עקיבא שהעולם מעיד על הקב"ה שבראו, והכפירה אין לה שום מקום בשכל האדם כי אם ברצונותיו לתאוותיו, ואילו לא הגיעו תאוותיו למדרגה גסה, לא היה אפשר בשום אופן לבוא לידי מעות של כפירה או ע"ז, ע"כ גדול עונו מנשוא שהגביר תאוותיו על שכלו כ"כ עד שלא יכיר אמת פשוטה כזאת, והמצוה להאמין היינו שלא יגביר תאוותיו על שכלו, וממילא תבוא האמונה בהכרח, ואין צורך להשתדל להשיג אמונה, אלא להסיר את הגורמים להפסידה, והיא תבא מאליה.

זהו לו לבין להביר שתכלית ביאתו לעולם לעשות רצון קונו — והיה חייב לחקור ולדרוש מהו רצון ה' וגם בן נח גם השכל מ"מ יש בכח דעתו להכיר כי העולם מעיד על הקב"ה שבראו, וזה פשוט מאוד, כי כל פעולה הנעשית ע"י בן דעת יש לה איזו תכלית, וכיון שהברירה נמצאת ע"י ממצאי ית"ש, בודאי יש לה תכלית, ולא יוכל השיכור להצטרך ולומר שהיה סבור כי תכלית בריאת שמים וארץ היתה כדי לשתות יי"ש ולהשתכר, וע"כ דבר פשוט כי תכלית כל הנבראים כולם היא לעשות רצון קונם, וא"כ שהיה לו להכיר שזו היא תכלית ביאתו לעולם לעשות רצון קונו, היה חייב לחקור ולדרוש מהו רצון ה', וע"ז ראוי ליענש כמאמרם (בבא קמא צב.) בן נח נהרג, שהיה לו ללמוד ולא למד.

חזון איש - קובץ אגרות - חלק א

י"א.

אין הראיה אמתית רק אם השקיפה על הראשית ועל האחרית, ואין המשפט אמת אם לא רשמה עינו על מוחו את כל האופק. בסקירה אחת, מתענג הוא המוח על העיון ומתוך ענג הוא מוציא משפט אמת.

בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי'. כבר האריך בס' מסלת ישרים עד כמה שהאדם סותר את עצמו בכל מעשיו, ובושים אנחנו ממעשינו שסותרים ח"ו עיקרי אמונתנו. אמרו חז"ל ה"ד אפיקורס זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. לכאורה אי התעסקות בתורה הוא רק חטא מעשי ואינו נוגע בחובת הלבבות וחטא בשב ואל תעשה. אבל לאור השקפה הכוללת נכתם כאן עון מינות. הלא צבא לאנוש עלי חלד וכל פרנסתו מקרן קצוב, יום יום יפחת קצבו, העולם הזה דומה לפרוודור, כל הוספה בתורה בדביקת בהכרת היוצר ב"ה מעלה את בעליה מבחינת נפש בהמית לנפש משכלת, מחמור לבן אדם, מכן אדם למלאך, אין דבר מקרה בכל מאורעות של האדם, אם ילד, אם נער, זקן ושיבה, וחידה הסתומה של עולם ומלאה גוף ונפש פתרונה הוא התעלות בתורה שבעל פה, אשר אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, ואמרו על הפסוק כי טובים דודיך מיין, חביבין עלי ד"ס יותר מיינה של תורה.

נתינת מקום במחשבה לחיות כל הימים חיי הדיוטות של יושבי קרנות בקורת רוח ותלומות נעימים הוא נתינת רשות למינות בהדרי המחשבה, והעלם מכל מצוות ד', ומכניס

את עצמו בשדרות הזוללים האומרים אכל ושתה וגו', ואין בינו לבין רשעים גמורים ולא כלום.

אם מי שאפשר לו לעסוק בתורה שעה אחת ואינו עוסק, גוף העבירה במעשה קל וענינו לעומק סוד הגשמה — אפיקורסות, מה שפלה היא ההסכמה להשאיר בחיים זוללים כל הימים.

כל מעלה ממעלות התורה יקרה היא. מפנינים ומכל חיי עולם הזה, ומאד מאד קל לאבד את אשר כבר השיג ולרדת מטה מטה באפס רגש ומיחוש.

צר לי לראותך כי הנך יורד מטה מטה והנך אויב רגשי קדש ואהבת התורה את אשר כבר קנית, והנך נחשד בעיני כמי שחיים של תלמידי חכמים וחיי ע"ה שוין בעיניך. אם אמנם כל משפטי אינו ע"פ מעשים רק ע"פ רגש בלבד ורצוני לשמות אם יתברר שטעיתי — אך אין אני יכול לפרוש ממחשבתי שהושפעה סוף סוף ממחשבותיך, הפועלות למעלה מטבעת המעשים. זה ימים אשר יסרוני כליתי לדבר עמך, אבל לרגלי טרדות ורפיון אוגנים לא עלתה בידי, אך דבריך הקרובים אשר הוסיפו להכות רשמים על מהלך מחשבתך בהתאם להחששות התדירות אשר נצברו בצערי — המריצו אותי לדבר דברי. כמובן, אינני בא לתבוע ולהשאר תובע. רצוני לפגוע בנימי לבבך העדינות ולבוא לעזרתך במלחמתך הנטושה עם יצר לב האדם וכנגד נסיונות החיים, ורוח טהור יפכו מים טהורים לחדש רגשי קדש לשקידת התורה במסירה הראוי' להתענג על שדי חלב התורה במשנה ששון ואמץ רוח גבורה ודעת יראת ד' היא אוצרו.

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

א	קיום הבטחות	כז	האסור בשבת משום השמעת קול
ב	תמימות בספירת העומר	כח	מעויות בתפילה ובברכת המזון
ג	קמן שהגדיל	כט	סנדק בשני אחים
ד	לא בשמים היא	ל	קיום הסכמי בחירות
ה	פדיון הבן בספיקות	לא	מצוה בו יותר מבשלוחו או הידור מצוה
ו	זר בברכת כהנים	לב	ברוך שפטרני
ז	רות המואביה ובדיני גרות	לג	מקדש מעט
ח	תקיעות בעת צרה	לד	פונדקאות
ט	ברכת שהחיינו בציצית	לה	פדיון שבויים
י	שביתת הארץ	לו	הדלקת נרות חנוכה בשליחות
יא	כהנים בקברי צדיקים	לז	חיובי הנכדים בכבוד סביהם
יב	התחלה בתפילה ובמצוות	לח	יששכר וזבולון
יג	תפילת מוסף	לט	קריאת שמות
יד	נדרי צדקה במחשבה	מ	השתנות הטבעים
טו	יציאה מארץ ישראל	מא	תפילין של ר"ת
טז	קידוש ה'	מב	תורה עם דרך ארץ
יז	מעשה שבת	מג	לא יסתור דברי אביו
יח	מאכלים עם מיני דגן	מד	האזנת סתר
יט	שמיטת כספים	מה	הכותל המערבי
כ	גורל הגר"א	מז	לא ילבש
כא	הצלת נפש בנפש	מז	חטא כדי שיוכה חברך
כב	מעויות בתפילת ר"ה	מז	ברכת החמה
כג	בינונים תלויים ועומדים	מח	יין שביעית לד' כוסות
כד	קדושת שביעית בלולב והדסים	מט	תנאי בקיום מצוות
כה	הלכות מצוות בכבוד ס"ת	נ	רפואה ועישון ביו"ט

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

נא	מדבר שקר תרחק	נד	ההנהגה במחלוקת הלכה וקבלה
נב	וחי בהם, קביעת רגע המוות	נה	חזקת כהונה
נג	חמר מדינה לקידוש והבדלה	נו	אנכי ה' אלוךך

עולמות

לימוד בעיון

הערות והארות בעניני השיעורים:

מ"ל 050-4102399 OLAMOT111@GMAIL.COM

מקומות בהם מתקיימים שיעורים:

אלעד • בני ברק • גבעת שמואל • חיפה • מלז סמון • ירושלים • כרמי יוסף
מעלה אדומים • פתח תקוה • צפת • רעננה • שוהם • שעלבים • תל אביב
בסיסי צה"ל • תעשייה אוירית
אודסה • הונג קונג • וינה • לונדון • לייקווד • ניו יורק • שיקגו • מקסיקו